

Racek tříprstý

Pušťík bělavý

Velký ptačí rok: rozhodla pěnkava z Kanárů

Vyhrál něco jako Ligu mistrů v pozorování ptáků. Za jeden kalendářní rok zaznamenal v oblasti „západního palearktu“, kam patří i evropský kontinent, pět set ptačích druhů. Suverénně tak zvítězil v jedné z kategorií slavné soutěže zvané Big Year neboli Velký rok. Ornitolog **Tomáš Grim** opustil akademické prostředí, aby se mohl věnovat své vášni – cestování za ptačími druhy a jejich fotografování.

text Marek Šálek
foto Marek Knittl a Tomáš Grim

Big Year, tedy Velký rok, je původně americká neformální soutěž, která se však během dekad rozšířila po celé planetě. Mohl byste přiblížit, co vlastně znamená?
Jde o fenomén, který se stal námětem desítek knih i hollywoodského filmu. Spočívá v tom, kolik druhů ptáků dokážete pozorovat za jeden kalendářní rok v určité geografické oblasti. Něco jako ptačkářský ultramaraton.

A co konkrétně Velký rok obnáší?
Záleží na tom, jak to pojmete. Ti největší maniaci mu věnují v podstatě tři roky. Jeden rok si všechno do detailu naplánují, jde především o vytipování lokalit k pozorování, nákup letenek a další logistiku. Další rok – od novoročního rána do silvestrovské půlnoci – cestují za ptactvem. A třetí rok třídí fotky. Říká se, že abyste ve Velkém roku uspěl, měl byste udělat tři věci: dát výpověď z práce, rozvést se či

rozejít a prodat dům či byt, abyste na to měl peníze.

Co z toho se přihodilo vám?
Výpověď z univerzity jsem dal už před pěti lety a velmi se mi ulevilo. Od té doby jsem na volné noze. Píšu, promítám po veřejnost, cestuju. Prodávat jsem nic nemusel, mám minimální výdaje na živobytí. A s přítelkyní jsem strávil během Velkého roku možná víc času než jindy.

Cestovala s vámi?
Naopak, já jsem cestoval za ní. Byla na tři měsíce pracovně ve Španělsku, zkoumala tam bramborničky. Tak jsem ji jel navštívit a sám jsem byl překvapen, jak mi tam počty pozorovaných druhů začaly rychle naskakovat.

TYRANIE DESÍTKOVÉ SOUSTAVY
Vaším hříštěm, kde jste mohl ptačí druhy pozorovat, byl celý svět?

Taková kategorie ve Velkém roku sice existuje, ale to už z kapsy lítají miliony, a není divu, že tak drahou disciplínu mnoho birderů v historii ještě nezkusilo. V mém případě to vyšlo na západní palearkt, což je oblast zahrnující kromě Evropy také Rusko po Ural, Blízký východ a severní Afriku a jako bonus ostrovy v Atlantiku – Island, Kapverdy, Azory, Madeiru a Kanáry.

Tam všude jste se musel vydat?
To nebylo nutné. Stačí si vybrat oblasti, ve kterých můžete očekávat nejvíc různých druhů. Já ale takhle strategicky neuvažoval. Velký rok se mi přihodil spíš neplánovaně v průběhu jiné práce.

Co bylo tou hlavní náplní?
Dokončuju dvě knížky. Jedna je o ptačích měst, druhá o invazních druzích. Oběma tématům se věnuju dlouhodobě, nicméně k Velkému roku by mi tahle specializace sama o sobě příliš užitečná nebyla. Města jsou druhově často chudá a invazní ptáci typicky žijí právě v nich, takže to byla z hlediska počtu pozorovaných druhů naopak trochu brzda. Vlastně jsem se nejdřív jen snažil dofotit některé druhy do těch knih. Začal jsem na jaře v českých městech a v létě pokračoval v Anglii, Španělsku a Portugalsku. To jsou epicentra invazních druhů v Evropě,

kterou jsem předtím kvůli lítání po světě fotograficky zanedbal. Až uprostřed léta jsem kouknul na průběžný žebříček pro západní palearkt v databázi eBird a ke svému úžasu našel své jméno na prvním místě. Tak jsem se do toho opřel naplno.

Asi úplně nerozumím, proč jste to nechal takhle na náhodu a nevrhl se do Velkého roku po hlavě hned prvního ledna.
Sám bych se do toho asi nikdy nepustil. Je to obrovská časová investice, všechno ostatní bych musel odložit. Když chcete usilovat o skvělý výsledek, v podstatě neděláte nic jiného. Takřka celý rok strávíte po letištích a ubytovnách, po nocích hledáte sovy někde v poušti... Ale když se to takhle pěkně sešlo, řekl jsem si, že takovou šanci už příště nedostanu. A sešlápl plyn na podlahu.

Co následovalo?
Po návratu ze Španělska jsem hned zorganizoval cestu do Izraele. Zadařilo se, viděli jsme hodně vzácných druhů, fakt velké špeky. A tehdy mě poprvé napadlo, že bych mohl dobýt pětistovku. Abych to uvedl do kontextu: pět set druhů v západním palearktu nespátří většina ptačkářů za celý život, natož za jeden rok. Takže mě nic takového do té doby

vůbec nenapadlo. Do konce roku ale zbývalo ještě pár měsíců a promarnit takovou příležitost by byla škoda.

Jak tedy vypadal finiš?
Tři týdny mi ukousla už dávno zaplacená výprava na Madagaskar, který leží mimo západní palearkt. Takže do Velkého roku nula bodů. Naštěstí mi zbyl čas vyrazit v prosinci ještě do Kuvajtu.

Proč padla volba zrovna na Kuvajt?
Pokud chcete v rámci vymezené oblasti vidět víc druhů, musíte se dostat do geografických extrémů. Jakmile se posouváte od středu dál, začne přibývat exotičtějších druhů. Když děláte Velký rok v západním palearktu, můžete třeba Česko nebo Slovensko klidně vynechat. O nic nepřijdete.

V Kuvajtu jste tedy dorovnal pětistovku?
O fous ne. Přiletěl jsem domů dva dny po Štědrém dnu a měl jsem 497 druhů. Druhý v žebříčku, španělský profesionální průvodce, měl o téměř sto druhů míň. Stejně množství mi předtím trvalo třicet let. Dosavadní český národní rekord jsem překonal o víc než stovku druhů, takže bych asi měl být spokojený. Ale tohle moc neumím, nastoupila tyranie desítkové soustavy. 500 je prostě lepší než 497.

TOMÁŠ GRIM

Vystudoval zoologii, v roce 2015 získal profesorský titul. Do roku 2018 působil na Přírodovědecké fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Nyní pozoruje ptactvo jako publicista, cestovatel a fotograf. Je spoluautorem knihy Kukačka: nezvaný host, která získala mezinárodní cenu The Best Bird Book of the Year a již BBC vyhlásila za Wildlife Book of the Month. Specializuje se na hnízdní paraziti a také ptačí druhy urbánní a invazní. Má za sebou řadu rekordů a vítězství v našich i mezinárodních ptákařských žebříčkách.

Jak jste to tedy pořešil?

Vyrazili jsme s kamarády na Šumavu. Tetřev ani tetřívka nespolupracovali, den před Silvestrem jsem vzdal i hledání datlíka tříprstého, což je takový u nás hodně vzácný strakapoud. Načež se nám ukázal cestou k autu. Na Silvestra jsem podobně odpískal hledání puštíka bělavého, a těsně před setměním jsme na něj měli štěstí.

Takže 499.

K pětistovce mi nakonec pomohla věda. Přírodovědci totiž občas zjistí, že dva druhy jsou vlastně jeden nebo obráceně, oboru se říká taxonomie. Tentokrát šlo o pěnkavu obecnou, což je nejpočetnější pták v Česku, snad pět milionů hnízdicích párů. V různých končinách, třeba na Kanárských ostrovech, kde jsem loni Velký rok začínal, se ale pěnkava evolučně vyvíjela trochu jinak. Vzniklo tak pět nových druhů a jeden

z nich jsem vlastně mimoděk trefil. Takže gól, pět set!

Vedl jste si nějaké statistiky o celkovém počtu kilometrů, dní strávených v terénu a podobně?

Navštívil jsem dvanáct západopalearktických zemí, v terénu jsem tam strávil přes dvě stě dní, z toho polovinu v Česku. Nafotil jsem skoro padesát tisíc záběrů ptactva.

V jakém prostředí a v jaké roční době počet pozorovaných druhů nejrychleji naskakuje?

Když půjdete v zimě do horského lesa, budete rád, když uvidíte deset druhů. Jakmile je poblíž voda, ptactva skokově přibývá. Nejlepší doba je asi začátek května, kdy můžete pozorovat maximum tažných druhů.

Žebříček asi nevyhrajete běžnými druhy.

Přesně to je jádro pudla. Musíte sypat trumfová esa. Svůj Velký rok jsem vyhrál i proto, že jsem zabrousil k jisté budově v jižní Andalusii, kde existuje jediné hnízdiště rorýse domovního v Evropě. Nebo jsem si dal zájezdku ke skotskému jezeru, kde je nejlepší šance na nalezení křivky skotské. Z předchozích cest do Izraele zase vím, ve kterém konkrétním křoví na okraji jednoho pouštního kibucu přebývá pěvec černý.

Používáte vábení?

Jen v rozumné míře. V případě notorických skrývačů pustím jejich hlas z mobilu přes malý repráček. Pár vteřin nebo desítek vteřin přehrávky ptákoví neškodí, je to nesrovnatelné s tím, co zažívá normálně. Například kosáci uslyší během jednoho jarního dne tisíce zpěvů od svých sousedů, jsou permanentně vystaveni tlaku konkurentů.

Jak vypadá důkaz, že jste dotyčného ptáka opravdu viděl?

„Staromódní systém důvěry,“ odpovídá jeden z hrdinů amerického filmu Velký rok. Loni jsem nafotil skoro devadesát procent druhů, které jsem pozoroval. Některé druhy jsem jen slyšel, jiné mám potvrzené

přítomností spolupozorovatelů. Obojí se počítá.

TURISTA, ZACHRÁNCE PŘÍRODY

Jsou soutěže, jako je Velký rok, užitečné i k něčemu jinému, než je poměrování výkonů jednotlivých závodníků?

Pro mě osobně bylo vloni nejdůležitější, že jsem víc na čerstvém vzduchu a vidím přírodu v takové intenzitě, jak se to málokomu poštěstí.

A co se týče takřkajíc významu pro lidstvo?

Díky amatérským pozorovatelům vznikají ohromná kvanta dat. Ročně jsou to miliony záznamů o výskytu ptačích druhů všude na světě, bez nichž by ochrana přírody připomínala bezzubou kulhavou stařenu. Pokud totiž nevíme, které druhy přibývají a které a kde konkrétně ubývají, ani nevíme, kde co chránit – a hlavně kde zbytečně neplýtvat úsilím. Ornitologů, tedy vědců, je málo, ptačích druhů a lokalit bezpočet. Bez nadšených amatérů, říká se jim také citizen scientists, přírodu poznávat, a tedy chránit nelze.

V jakých zemích je pozorování ptactva nejpopulárnější?

Ve Spojených státech a především v kolébce ptákaření – na Britských ostrovech. Jedna z tamních organizací, Royal Society for the Protection of Birds, má přes milion členů. U nás je ptákařů pár tisícovek. Těch, kdo neváhají všeho nechat a vyrazit, když se na opačném konci republiky objeví nějaký zatoulanec, je možná tučet. V Británii jsou takových ultras čtyři tisíce.

Takové cestování za ptáky může mít nezanedbatelnou uhlíkovou stopu. Jak se s tím srovnáváte?

Děkuji za takovou otázku. Dlouhodobě tvrdím, že důraz na řešení uhlíkové stopy a vůbec klimatických změn je dalekosáhlý omyl, který odvádí naši pozornost od mnohem akutnějších problémů. Případá mi to, jako kdybychom na jipce nechali bez povšimnutí pacienta

s otevřenými zlomeninami a místo něj léčili někoho s puchýřem od sluníčka.

Co je podle vás tou otevřenou zlomeninou?

Mizení druhů, ke kterému dochází především v důsledku likvidace jejich přirozeného prostředí. Zatímco pomalým změnám klimatu napříč generacemi se příroda přizpůsobit může, okamžitě a totální devastaci prostředí ne. V děsivé míře jsem to viděl na Madagaskaru, kde mi bylo až do breku. Prvních pět set kilometrů jsme jeli naprosto zdevastovanou krajinou, kde nebyl jediný strom. Ptačích druhů jsme viděli jen několik, nejpočetnější byla majna obecná – škodlivý invazní druh z Asie.

Jak se to stalo?

Hlavním faktorem je obrovské přelidnění a využití krajiny pro účely člověka. Jediná příroda na Madagaskaru se dnes krčí v soukromých rezervacích a národních parcích. Z jedné strany cesty vidíte krásný hustý les s původními druhy, z druhé strany se daleko za obzor táhne ušlapaná hlína a políčka. Je to děsivé.

Co s tím?

Zní to až tragikomicky, ale největší šanci na záchranu posledních kousků přírody dnes představuje uhlíková stopa – ta, kterou také vytváří ekoturismus. Když přišla covidová epidemie a Madagaskar zůstal v důsledku přerušování letecké dopravy odříznut od světa, nastala kalamita. Domorodí strážci rezervací, což jsou bývalí pytláci, se vrátili ke své někdejší obživě. A začali přírodu opět likvidovat, stejně jako všichni ostatní, které by jinak zaměstnal ekoturismus.

Klimatické změny mohou mít přece rovněž dalekosáhlé důsledky.

O tom není sporu. V planetárním měřítku ovšem nastane dramatičtější změna podnebí někdy za půl století. Toho se už řada druhů nedožije, protože je likvidací jejich biotopů vyhubíme o desítky let dříve. ®

Vlha arabská

Mandelík indický

Kurolec šupinkový